

Apteekkien ammattieettinen neuvottelukunta

KANNANOTTO

LÄÄKKEIDEN SÄHKÖINEN KAUPPA

Tietoverkkojen hyödyntäminen on tullut osaksi myös apteekkien toimintaa. Internet laajenee nopeammin kuin mikään aiempi media. Kuluttajien valmiudet käyttää sitä ovat kehittyneet, ja yhä useampi hakee terveysalan tietoa verkosta. Samanaikaisesti on käynnistetty lääkkeiden sähköistä kaupankäyntiä, ensin USA:ssa mutta vähitellen myös Euroopassa. USA:ssa nettiapteekkien markkinaosuus on kuitenkin alle 1 %.

Suomi on yksi maailman johtavia Internetin käyttäjämaita ja käyttäjämäärien kasvu jatkuu voimakkaana. Huhti-toukokuussa 2000 noin 1,7 miljoonaa 15-74 -vuotiasta suomalaista käytti Internetiä vähintään kerran viikossa. Internetin viikoittainen käyttö kasvoi vuoden 1999 vastaavasta ajankohdasta 28 prosenttia. Päivittäinen Internetin käyttö kasvoi samalla periodilla 45 prosenttia. (1). Kuluttajat etsivät verkosta tietoa ja viihdettä, mutta myös ostosmahdollisuuksia. Tällä hetkellä sähköisen kaupan suhteellinen osuus on kaupan kokonaisvolyymiin nähden vähäinen, mutta kasvuodotukset ovat suuria. Tietoverkot tarjoavat kauppapaikkana monia etuja perinteiseen kaupankäyntiin verrattuna sekä myyjälle (esim. alhaiset markkinointikustannukset laajoille maantieteellisille alueille) sekä ostajalle (esim. ajasta ja paikasta riippumaton ostosten teko).

On varsin todennäköistä, että lääkkeiden sähköinen kaupankäynti tulee myös Suomeen. Lähtökohtana on se, että toiminta on eräs apteekin uusista palvelumuodoista. Kehityksen tulee kuitenkin tapahtua hallitusti, sillä tavarakaupan keinoja soveltava toimintamalli vaarantaisi lääketurvallisuuden ja olisi vastoin niitä ammatillisia perusteita, joiden varaan apteekkitoiminta rakentuu.

Lainsäädäntö

Lääkkeiden verkkokaupan kehitystä Euroopassa on rajoittanut siihen liittyvät lainsäädännölliset ja toimintatavalliset esteet. Asiasta käydään parhaillaan keskustelua Euroopan Unionin piirissä, eikä tulevan kehityksen nopeus ja suunta ole vielä täysin ennakoitavissa. Periaatteena on kuitenkin se, että sähköisen kaupan lainsäädännöllisiä esteitä pyritään poistamaan ja kaupankäynnin turvallisuutta ja yksilönsuojaa parannetaan.

Tällä hetkellä lääketietoa voidaan vapaasti jakaa tietoverkoissa. Harmaata aluetta ovat reseptilääkkeet, joiden yleisömainonta on EU:n lääkemainontadirektiiviin perustuen kiellettyä, mutta informaation antaminen sallittua. Rajanveto mainonnan ja informaation välillä on joissakin tapauksissa vaikeaa.

Itsehoitolääkkeiden osalta noudatetaan EU:n etämyyntidirektiiviä, joka antaa mahdollisuuden kansallisesti rajoittaa lääkkeiden myyntiä etäsopimuksin. Tähän perustuen joissakin maissa itsehoitolääkkeiden sähköinen kauppa on sallittua, joissakin toisissa taas kiellettyä.

Reseptilääkkeiden Internet-kauppa on kielletty kaikissa EU-maissa.

EU:n teleshopping-direktiivi kieltää kaikkien lääkkeiden myymisen TV:n ostoskanavilla.

Suomessa lääkelain mukaan lääkkeitä saa myydä väestölle vain apteekista. Asiakkaat voivat kuitenkin tilata lääkkeitä postitse ETA-alueelta laillisista hankintapaikoista eli apteekeista. Tällä tavoin hankituista lääkkeistä ei kuitenkaan myönnetä lääkekorvausta.

Ongelmakohdat

Lääkkeiden sähköisen kaupan keskeisiä kysymyksiä ovat lääketurvallisuuden varmistaminen, lääkeneuvonnan mahdollistaminen, kuluttajan oikeuksien turvaaminen sekä potilaan

oikeuksien ja tietosuojan takaaminen. Myös vastuukysymykset edellyttävät tarkempaa pohdintaa.

Lääketurvallisuuteen ja neuvontaan liittyy olennaisesti vuorovaikutus asiakkaan ja apteekin välillä. Asiakkaalla on oltava mahdollisuus varmistua esimerkiksi valmisteen sopivuudesta aiottuun käyttötarkoitukseen tai mahdollisista käytön esteistä. Monissa lääkkeiden sähköistä kauppaa harjoittavissa yrityksissä asia on pyritty ratkaisemaan sähköposti- tai puhelinyhteydellä farmaseuttisen koulutuksen saaneeseen henkilöön. Lääkkeiden valintasivuilta on mahdollisuus etsiä myös valmiste - tai tuoteryhmäkohtaista informaatiota.

Tällä hetkellä lääkkeiden hankinta ulkomaisista verkkokaupoista ei ole turvallista. Markkinoille pyrkii monenlaisia toimijoita, joista useimmilla on puhtaasti kaupalliset tavoitteet. Internetin kautta hankitut lääkkeet eivät ole hinnaltaan edullisempia, eikä niiden toimitusvarmuutta voi taata. Toimitusajat ovat pitkiä. Lääkkeiden laadussa on esiintynyt ongelmia. Toimitettujen lääkkeiden joukossa on ollut väärennöksiä, eivätkä pakkauksen merkinnät ja sisältö aina vastaa toisiaan. Verkossa markkinoidaan myös sellaisia valmisteita, joilla ei ole myyntilupaa. (2). Riskit ja vastuu vahinkotapauksissa on asiakkaalla. Tätä ei aina ymmärretä.

Yhden ongelma-alueen muodostaa logistiikka kuljetusten loppupäässä asiakkaalle. Jos lääkkeet toimitetaan asiakkaalle postitse, hakeeko asiakas paketin postitoimistosta vai kuljetetaanko se kotiin? Postitoimistoja on tällä hetkellä vähemmän kuin apteekkeja. Jos asiakas hakee tilaamansa lääkkeen apteekista, mitä lisäarvoa Internet tuo? Kotiinkuljetuksissa vaikeuksia on erityisesti sellaisten valmisteiden osalta, jotka edellyttävät määrättyä säilytyslämpötilaa. Pakkasilla tai helteillä lääkkeitä ei voi jättää seisomaan postilaatikoihin. Kokonaan oman ongelmakenttensä muodostavat sellaiset valmisteet, joita on mahdollisuus käyttää esimerkiksi päihtymistarkoituksessa. Kuka valvoo, että lääkkeet eivät joudu asiattomien henkilöiden tai lasten käsiin tai katoa kuljetuksen aikana? Mihin päättyy apteekin vastuu tuotteesta? Näihin kysymyksiin on löydyttävä vastaus, ennen kuin lääkkeiden sähköinen kauppa voidaan käynnistää.

1. Internetin tunnettuus ja käytön kehitys Suomessa, käyttäjämäärät ja -profiilit. Internet Tracking, Taloustieto Oy, helmikuu 2000.
2. Swiss warn about e-purchases. Script 12 th July, 2000.

Neuvottelukunta on kuullut asiantuntijana Suomen Apteekkariliiton viestintäjohtaja Erkki Kostiaista.

Apteekkien ammattieettisen neuvottelukannan kannanotto

Neuvottelukunta totesi, että lääkkeiden sähköisen kaupan toimintamalli Suomen olosuhteisiin on vasta kehitteillä, joten sitä ei vielä tässä vaiheessa voi arvioida. Neuvottelukunta piti tärkeänä, että toimintatavoista sovitaan viranomaisten kanssa, ja asiaan liittyvät lainsäädäntömuutokset tehdään lääkehuollon kokonaisuuden kannalta järkeviksi.

Suomessa lääkkeiden myynti on sallittua vain apteekkeille ja sivuapteekkeille. Sähköinen kauppa tulee nähdä vain yhtenä uutena apteekin toimintatapana. Tällä tavoin voidaan varmistaa lääketurvallisuus, tietosuoja ja vastuukysymykset, eikä niiden tule millään tavoin poiketa muusta apteekkien toimintaa koskevista periaatteista.

Apteekkien lääkelain 57§:n perusteella varmistettava, että asiakas on selvillä lääkkeensä oikeasta ja turvallisesta käytöstä. Lääkkeiden toimittamisen muoto ei poista tätä vaatimusta. Neuvottelukunta katsoo, että lääkkeiden sähköisen kaupan toimintamallin kehityksessä on erityistä huomiota kiinnitettävä lääkeneuvonnan saatavuuteen sekä lääkkeiden tarkoituksenmukaisen käytön periaatteen toteutumiseen.